

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ
В УМОВАХ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ
В АРХІТЕКТУРІ МОДЕРНУ КИЄВА
НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Розглянуто використання національних мотивів в архітектурі, що обумовлено негайною потребою виховання населення на зразках визначних об'єктів архітектурної спадщини модерну Києва.

Ключові слова: стиль «модерн», архітектурне середовище, національні традиції.

Постановка проблеми. Відродження духовності українського народу почалося з середини ХІХ століття та продовжується з набуттям Україною незалежності. Сьогодні ці ідеї формування нації та прагнення до волі й духовного відродження набули особливого значення. Оскільки архітектура завжди відповідає новим практичним вимогам суспільства, вона покликана відображати складні умови ідеологічного та політичного життя країни. Сучасні потреби архітектури як ніколи співзвучні з розвитком стилістичного напрямку модерну початку ХХ століття, коли найгостріше виявляється боротьба нового зі старим. Тому осмислення, узагальнення досвіду минулого набуває особливого значення. Сутність модерну в архітектурі України як стилю, слід постійно вивчати, аналізувати для глибшого розуміння його використання в містах особливо в столиці на початку ХХІ ст.

Аналіз досліджень та публікацій за темою. Узагальнення досвіду проектування, досліджень модерну ґрунтовно проводилось у наступних публікаціях [1,2,3].

---

¹ ©Авдєєва М.С., Лісова К.С.

Мета статті. Метою статті є виявлення раціонального використання особливостей національних мотивів у житловому будівництві міста Києва для глибокого розуміння специфіки модерну України, а також узагальнення і популяризація української національної культури.

Основна частина. Умови різкого розвитку світового технічного прогресу кінця XIX століття привели до значних змін міст в Україні. Їх об'єднувало бажання досягти сучасного європейського рівня. Економічне піднесення Києва сприяло становленню столиці, яка стала адміністративним та культурним центром всієї України. Це створювало передумови для виникнення нових функціонально-типологічних особливостей у житловому будівництві з їх культурними традиціями.

На початку XX століття формується тогочасна структура міста, де домінує житлова частина. Удосконалюються існуючі типи споруд, з'являються нові. Забудова вулиць приваблює та потребує різноманіття, нового художньо-декоративного опорядження. Найцікавішим явищем Києва цього періоду є пошук національної культури в архітектурі житлових споруд, чому і присвячена стаття.

За думкою В.Чепелика «значний інтерес являє модернова основа народних традицій, в яких потяг до оригінального і місцевого міцно пов'язується з демократичними тенденціями XX століття» [1].

Формуванню модерну в Києві в житловому будівництві на початку сторіччя сприяла діяльність видатних архітекторів – П.Альошина, Е.Брадтмана, В.Безсмертного, О.Вербицького, О.Гінзбурга, В.Городецького, В.Кричевського, М.Круга, В.Ніколаєва та багатьох інших

Значним явищем стало формування архітектурно-будівельних фірм, в яких розроблялися проекти та практично реалізовувались будівлі на основі новітніх технологій та матеріалів. Так у Києві В. Ніколаєв та В. Городецький очолили архітектурні фірми. У житловому будівництві на початку XX

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

століття проходить перехід від особняка до найбільш поширеного типу будівлі – прибуткового будинку, вивченню якого були присвячені дослідження видатних архітекторів та науковців [3]. Особливу увагу при вивченні національних рис треба звернути на декоративне рішення фасадів житлових будинків.

Всі київські житлові будівлі в стилі модерн можна умовно розділити на ті, що являють собою зразки західно-європейського модерну (австрійські та бельгійські) і національні цікаві будівлі в стилі національної української архітектури.

В архітектурі міста велике значення мали пошуки національних форм. Архітектори, інженери, художники звертались до спадщини – архітектури хат, церков, дзвіниць або до мурованого будівництва XVII-XVIII століття [1,2,3]. До формоутворюючих особливостей можна віднести квадрати, прямокутники, трикутники, трапеції, які окреслювали обриси дахів, стін, вікон, дверей. Дахи були переважно чотирихвилюватої форми іноді з заломами та нагадували абриси дахів хат. Стіни житлових будинків в модерні Києва пластичні і наближаються до скульптури, яка, часто оздоблювалася ліпним декором з гіпсу або цементу. Стіни прикрашались орнаментами – під чи над вікнами або нижче карнизів у вигляді фрізи (рис. 1).

рис. 1. Орнамент під чи над вікнами.

Декор обирався на основі рослин, які виростають в Україні (волошки, маки, іриси, соняхи, троянди, ромашки, грона горобини,

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

особливо, каштани). Карнизи іноді мали конструктивні або декоративні кронштейни.

Виділялись ризаліти та еркери, що обертались у вежі. Часто використовувались майоліки з квітами й птахами, що було свідченням романтичних народних тенденцій.

Композиційні рішення порталів свідчили, що в них значно розвинулись традиції української архітектури, які були модернізовані, збагачені новим баченням і новим трактуванням форм. Найвиразніші взірці створені в порталах–лоджиях та порталах–тамбурах. Їх образи набули знакового характеру та сприяли наданню будинку яскравого та суто національного архітектурного іміджу.

У Києві з'являються будинки, які дивують своєю красою і декором, надають місту особливу привабливість.

Власна домівка архітектора В.Городецького на вул. Банковій, 10 вважається найромантичнішою будівлею Києва (1901-1903 рр.) Будівля має назву «Будинок з химерами», яку отримала в народі завдяки скульптурним прикрасам на міфологічну та мисливську тематики на фронтоні (рис.2).

рис.2. «Будинок з химерами», 1901-1903 рр., вул. Банкова, 10

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

Тут поєднались особливості особняка з якостями прибуткового будинку. З боку вулиці Банкової будівля має три, а з боку площі Івана Франка шість поверхів. У вільному плануванні використано принцип функціонального взаємозв'язку ізольованих груп приміщень.

У будинку було сім квартир: дво- та трикімнатні на першому поверсі, шестикімнатна — на другому, восьмикімнатні — на третьому та шостому, дев'ятикімнатна — на п'ятому та десятикімнатна — на четвертому. Композиція інтер'єрів склала ансамбль з зовнішнім екстер'єром, що притаманно розкішним помешканням початку ХХ сторіччя. Фасади оздоблені з характерним для модерну використанням деталей різних стилів. Це була перша будівля «без даху» в українській столиці.

У місті Києві можна навести найцікавіші приклади, які мають чисто національні риси. Бажання замовника та архітектора виявити приналежність будинку до житлового засобами художньої пластики фасадів характерно для народної творчості та проявлялось у використанні монументально-декоративного мистецтва. Декор в архітектурі періоду 1902–1917 років набував особливої живописності, у ньому розвивались народні теми, збагачені мотивами, які походять від європейських архітектурних традицій.

У центрі Києва з'являлося немало будинків, які зводились виключно під здачу квартир в оренду (наприклад, прибутковий будинок Рахілі Майкапар). Серед інших таких споруд є прибутковий будинок, побудований у 1910-1912 роках на замовлення Карла Баксанта. Будинок має Н-подібний план, з боку подвір'я має шість поверхів, а на червоній лінії вулиці – п'ять поверхів. Важливою ознакою будинку, як одну з мальовничих серед Київських будинків того періоду, можна вважати опорядження консолей півовальних балконів ліпним декором - орнаментом з символом Києва – листям каштану.

На тлі забудови вулиці Воровського (колишня вул. Бульварно-Кудрявська) своїм незвичайним головним фасадом виділяється будинок під номером 19. Він належав уродженцеві міста Ревеля власникові булочної і кондитерської, купцеві 2-ї гільдії Августу Септеру (рис.3).

рис. 3. Будинок Септера на вулиці Воровського,19.

Ще не менш важливими прикладами Київського модерну є будинки Родзянка, який був власником споруд по вулиці Ярославів Вал 14, 16 (з прибудовами, що знаходяться у дворі) (архітектор Микола Яскевич). Всі будинки були прибутковими, в них здавалися 5 -ти і 6-ти-кімнатні квартири та були оснащені ліфтами відомої і донині фірми "Отіс".

У Києва багата історія, в місті панують будинки та споруди, які мають унікальну архітектуру початку ХХ століття.

Висновки. У Києві будуються багато житлових споруд у стилістиці архітектурного модерну, в яких вдало поєднано традиційні українські починання. Архітектура модерну Києва відрізняється, в першу чергу, прагненням до створення одночасно і естетично красивих, і функціональних будівель. Велика увага

приділялася не тільки зовнішньому вигляду будівель, але і інтер'єру, який ретельно опрацьовувався. Всі конструктивні елементи - сходи, двері, стовпи, балкони художньо оброблялися. Характерною особливістю було те, що риси української народної архітектури проглядалися в усіх деталях споруд. З цього часу почали розвиватися стильові новації, які присвячені народній тематиці та сприяли розвитку національного розуміння архітектурної спадщини України.

Список використаних джерел:

1. Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / Чепелик В.В., упорядник З.В. Мойсеєнко-Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378с.; іл. (Київський національний університет будівництва і архітектури).
2. Історія української архітектури / Ю.С. Асєєв, В.В. Вечерський, О.М. Годованюк та ін.; за ред.. В.І. Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.
3. Ясєєвич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков / Ясєєвич В.Е. – К.: Будивэльныйк, 1988. 184 с.

Аннотация

Рассмотрена специфика использования национальных мотивов в архитектуре модерна. Проанализирована национальная тематика модерна Украины на примерах жилых зданий Киева.

Ключевые слова: стиль «модерн», архитектурная среда, национальные традиции

Annotation

Specifics of use of national motives in architecture of a modern style are considered. The national subject of a modern style of Ukraine on examples of Kiev is separately analysed.

Key words: modern style, architectural environment, national traditions.

Стаття надійшла до редакції у травні 2015 р.